

«ТАЛАНОВИТИЙ ПИСАТЕЛЬ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ...»

Характеризуючи творчість Є. П. Гребінки, який писав свої твори двома мовами, І. Я. Франко цілком справедливо назвав його «талановитим писателем російсько-українським». І Полтавщина пишається тим, що вона дала вітчизняній літературі письменника, який належить двом братнім народам, як і його сучасники-земляки М. В. Гоголь, О. С. Афанасьєв-Чужбинський та інші.

Євген Павлович Гребінка народився 2 лютого (за новим стилем) 1812 року на хуторі Убіжище (по-народному Глибокий Яр) Пирятинського повіту Полтавської губернії (тепер — село Мар'янівка Гребінківського району). По долині річки Мокра Оржиця й зараз багато мальовничих луків, перелісків, а на початку XIX століття навколо садиби Гребінок був чарівний куточок недоторканої природи, яка на все життя запала в пам'ять вразливого хлопчика. Благотворний вплив справила на майбутнього письменника і його няня, звичайна селянка-кріпачка, яка розповідала йому захоплюючі чарівні казки, співала народні пісні.

Багатодітний штабс-ротмістр у відставці П. І. Гребінка прагнув будь-що дати освіту хоча б старшим синам, особливо Євгенові, який з шести років навчився читати і скоро вже захоплювався історичними оповіданнями, народними переказами, «Енеїдою» І. П. Котляревського.

1825 року тринадцятирічний Є. Гребінка був зарахований «вільноприходящим» (жив не в пансіонаті, а на приватній квартирі) учнем четвертого класу Ніжинської гімназії вищих наук князя Безбородька, яка за статусом прирівнювалася до університету.

Підліток поринув у науку, вивчаючи російську, грецьку, латинську, німецьку і французьку мови та літературу, а

також історію, географію, малювання, креслення, політичні, фізико-математичні і військові науки, обов'язковий тоді закон божий і... мистецтво танцю!

У гімназії ще жили спогадами про героїв Вітчизняної війни 1812 року, свіжими враженнями від безстрашного повстання борців за свободу — декабристів. Серед професорів зустрічалися прогресивні, демократично настроєні люди. Як і старший на три класи М. Гоголь, Гребінка дуже поважав і цінував професора М. Г. Белоусова. Учні потай читали «крамольні» твори Радіщева, Рилєєва, Пушкіна, набиралися «вільнодумства». І загалом передовий для свого часу навчальний заклад у Ніжині підготував чимало відомих і видатних діячів вітчизняної науки і культури, в тому числі М. В. Гоголя, О. С. Афанасьєва-Чужбинського, Н. В. Кукольник, Л. І. Глібова. Серед них почесне місце посідає і Є. П. Гребінка, який закінчив гімназію 1831 року.

Після короткочасної служби офіцером резерву 8-го Малоросійського козачого полку початкуючий письменник (а Гребінка почав писати ще у гімназії) близько двох років живе у батьківському маєтку. Одноманітне провінційне життя з полюваннями, картами, гостюванням, інтрижками й дрібними сварками («Дурна радість мертвотних людей пудотніша від полину») не задовольняла юнака. Лише продовження літературної творчості — перші публікації поета «Рогдаєв пир», байок «Будяк та Конопличка», «Пшениця», перекладів уривків пушкінської «Полтави» — урізноманітнюють цю «дурну радість». І на початку 1834-року Гребінка виривається до столиці, де й проводить залишок свого короткого життя.

У Петербурзі він працює чиновником Комісії духовних училищ Міністерства освіти,

одночасно викладаючи російську словесність у різних військових навчальних закладах, а пізніше — в інституті корпусу гірничих інженерів. Це був період розквіту творчого таланту Гребінки.

Звертає на себе увагу коло його нових друзів і знайомих: В. Г. Бенедиктов, В. І. Даль, П. А. Ершов, пізніше О. В. Кольцов, О. С. Пушкін, молодий І. С. Тургенєв, професор російської словесності П. О. Плетньов, з 1837 року — Т. Г. Шевченко, викупу якого з кріпацтва і виданню «Кобзаря» у 1840 році Гребінка також активно сприяв.

Сьогодні Гребінка відомий в основному як байкар. Його збірка байок вийшла в Петербурзі 1834 року під назвою «Малоросійские приказки» і мала такий успіх, що вже через два роки її видали ще раз. Писав байки під благодійним впливом І. А. Крилова, з використанням кращих здобутків літератури XVIII століття, П. Гулака - Артемовського, Г. Квітки - Основ'яненка.

Але Гребінка надав байці більше національного українського колориту, виявив у ній власну творчу індивідуальність, його байка стала кроком у розвитку реалізму в українській літературі. Про це виразно сказав І. Я. Франко: «Гребінка йшов шляхом, прокладеним в російській літературі Криловим, але йшов до сьї самостійно, не наслідуючи Крилова, вносячи в свої байки український пейзаж і світогляд українського мужика. Його сатира не широка і не їдка хоч зовсім не безнадійна, гумор вільний, далекий від шаржу, мова прекрасна». Недаремно Гребінка свої байки назвав приказками: адже основу більшості з них становлять народні приказки, крилаті слова, а деякі вже гребінківські афоризми стали народними приказками.

І зараз такі байки, як «Ведмежий суд», «Вовк і Огонь», «Віда», «Зозуля та Снігір», «Лебідь і гуси», «Школяр Денис», «Ячмін», «Дядько на дзвониці» не втратили своєї літературної, виховної, суспільної значимості, вони входять до шкільної програми.

У вітчизняну поезію Гребінка увійшов і як лірик, створивши чимало пісень та романсів. Популярною народною піснею стала його «Українська мелодія» («Ні, мамо, не можна нелюба любить»). «Молода еще девица я была» не виходить уже півтора століття з російського пісенного фольклору, а «Черные очи» («Очи черные, очи страстные...») стали одним з найулюбленіших романсів.

Сучасникам Гребінка був відомий і як прозаїк. Особливою популярністю користувався його історичний роман «Чайковський» (1843), який В. Г. Белінський відніс до «кращих оригінальних повістей» 1843 року. Високо оцінив Белінський також повість «Кулик» (1841) — про трагічну долю двох кріпаків і роман «Доктор» (1844), в якому йдеться про важке життя людини в умовах самодержавно-кріпосницького ладу. Помітним кроком до реалістичного методу осмислення життєвої правди стала повість Є. Гребінки «Записки студента» (1840) автобіографічного характеру.

Всього ж письменником створено понад сорок романів, повістей і оповідань російською мовою.

Є. П. Гребінка прожив лише 37 років, рано захворівши на сухоти. З Петербурга його тіло перевезли на Україну і поховали у Мар'янівці. А коли 1895 року будувалася залізниця Полтава—Київ, біля села Городище спорудили нову станцію за 7 кілометрів від Мар'янівки і назвали її на честь видатного земляка — Гребінка (нині райцентр). Та найкращою пам'яттю про письменника-класика двох братніх літератур є те, що твори його живуть у пам'яті та серцях багатьох поколінь народів-братів.

А. ДЯЧЕНКО,

кандидат філологічних наук,
м. Полтава.